

เพื่อให้ครอบครัวเป็นครอบครัวที่สุจริตและมั่นคงอิสลามจึงได้กำหนดกฎเกณฑ์ดังต่อไปนี้

1. การสมรสจะต้องเป็นความประสงค์ และการเลือกที่อิสระจากทั้งสองฝ่าย ทั้งฝ่ายผู้ชายและผู้หญิงจะต้องไม่ถูกบังคับให้สมรสกับผู้ที่ไม่ได้ชอบพอ

สิทธิของผู้ปกครองที่อิสลามอนุมัติให้คัดค้านการเลือกของบุตรสาวคือ การเลือกคู่ครองที่เป็นคนไม่มีคุณธรรมจริยธรรมเท่านั้น

2. ผู้ชายเป็นหัวหน้าครอบครัว โดยที่ตำแหน่งนี้เป็นเรื่องของภาระหน้าที่มากกว่าเกียรติยศ อัลลอฮ์ ตะอาลา ตรัสว่า

الرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاءِ بِمَا فَضَّلَ اللَّهُ بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ
وَبِمَا أَنْفَقُوا مِنْ أَمْوَالِهِمْ

ความว่า " เหล่าบุรุษเป็นผู้ดูแลเหล่าสตรี เนื่องจากบางสิ่งที่อัลลอฮ์ได้โปรดปรานให้กับบางกลุ่มชนให้เหนือกว่าบางกลุ่มชน และเนื่องจากทรัพย์สินของพวกเขาที่ใช้จ่าย.." (อันนิสาอ : 34)

ตำแหน่งนี้ทำให้สามีภรรยา มีสิทธิและหน้าที่ต่อกันและกัน

ท่านรูดุลลอฮ์กล่าวว่า

عن ابن عمر عن النبي صلى الله عليه وسلم أنه قال ألا كلكم راع وكلكم مسئول عن رعيته فالأمير الذي على الناس راع وهو مسئول عن رعيته والرجل راع على أهل بيته وهو مسئول عنهم والمرأة راعية على بيت بعلها وولده وهي مسئولة عنهم والعبد راع على مال سيده وهو مسئول عنه ألا فكلكم راع وكلكم مسئول عن رعيته

ความว่า " ท่านทั้งหลายมีหน้าที่ และจะถูกสอบถามถึงหน้าที่นั้นๆ ผู้นำของผู้คนมีหน้าที่ และจะถูกสอบถามถึงหน้าที่นั้นๆ ผู้ชายมีหน้าที่ต่อครอบครัวของเขา และจะถูกสอบถามถึงหน้าที่นั้นๆ ผู้หญิงมีหน้าที่ในบ้านสามีของนางและลูกของนาง และจะถูกสอบถามถึงหน้าที่นั้นๆ คนรับใช้มีหน้าที่ต่อทรัพย์สินนายของเขา และจะถูกสอบถามถึงหน้าที่นั้นๆ ท่านทั้งหลายมีหน้าที่ และจะถูกสอบถามถึงหน้าที่นั้นๆ "

บันทึกโดยมุสลิม เลขหะดีษ 4721 ก็ตาบสงคราม บาบคุณค่าผู้นำที่ยุติธรรมและโทษทัณฑ์ที่คัดโกง และส่งเสริมอ่อนโยนต่อประชาชน และห้ามการสร้างความลำบากแก่พวกเขา

ตำแหน่งนี้ทำให้สามีภรรยา มีสิทธิและหน้าที่ต่อกันและกันดังนี้

1. สิทธิร่วมกัน
2. หน้าที่ของสามี
3. หน้าที่ของภรรยา

สิทธิร่วมกัน

เมื่อการสมรสสมบูรณ์แล้ว สามีและภรรยามีสิทธิร่วมกันดังนี้

1. อนุมัติให้มีความสัมพันธ์ทางเพศซึ่งกันและกันได้
2. สิ่งต้องห้ามเนื่องจากความเกี่ยวข้องจะมีผลตามกฎหมายอิสลาม
3. การรับมรดกซึ่งกันและกันมีผลตามกฎหมายหลังจากที่การสมรสเสร็จสิ้น
4. บุตรที่เกิดจากสามีมีสิทธิในการสืบตระกูล
5. การมีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกัน

สมบูรณ์

(Sabiq ,1995: 233)

สามีมีหน้าที่ดังนี้

1. การจ่ายค่ามะฮัรแก่ภรรยาอย่างครบถ้วนตามที่ตกลงกัน

อัลลอฮฺ ตรัสว่า

وَأَتُوا النِّسَاءَ صَدَقَاتِهِنَّ نِحْلَةً

ความว่า ” และจงให้แก่บรรดาสตรีซึ่งมะฮัรของนางด้วยความเต็มใจ “

(อันนิสาฮฺ : 4)

ท่านรสูลุลลอฮฺ ศอลลัลลอฮูอะลัยฮิอะฮ์ลัลลิม กล่าวว่

من أصدق امرأة صداقا والله يعلم منه أنه لا يريد أداءه إليها فغرها بالله
واستحل فرجها بالباطل لقي الله عز وجل يوم القيامة وهو زان

ความว่า ”ชายใดที่สมรสกับหญิงใดด้วยมะฮัร โดยที่อัลลอฮฺรู้ว่าเขาได้ตั้งใจไว้ว่าจะ
ไม่จ่ายสิทธิของนางนี้ให้กับนาง โดยการใช้เล่ห์เหลี่ยมหลอกลวงนาง ในวันกิยามะฮฺเขาจะพบกับ
อัลลอฮฺในฐานะผู้ทำผิดประเวณี ”

บันทึกโดย อัลบัยฮะกีษ เลขหะคิษ 14175 กิตาบมะฮฺรฺ นามการไม่จ่ายมะฮฺรฺแก่ผู้
หญิง (Al-Baihaqi ,1994 : 242)

2.2 การเลี้ยงดูภรรยา ให้มีปัจจัยในการดำรงชีวิตที่ครบถ้วน ทั้งอาหาร เครื่องนุ่งห่ม
ที่อยู่อาศัย ผู้รับใช้ และยารักษาโรค (Sabiq,1995 : 306)

อัลลอฮฺ ตะอาลา ตรัสว่า

وَعَلَى الْمَوْلُودِ لَهُ رِزْقُهُنَّ وَكِسْوَتُهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ
لَا تُكَلِّفُ نَفْسٌ إِلَّا وُسْعَهَا

ความว่า "และเป็นหน้าที่ของผู้เป็นเจ้าของบุตรจะต้องให้อาหารแก่พวกนาง และ
เครื่องนุ่งห่มที่เหมาะสมแก่พวกนาง ชีวิตหนึ่งจะไม่แบกรับภาระที่เกินกำลัง "

(อัลบะเกาะเราะฮฺ : 233)

لِيُنْفِقُ

ذُو سَعَةٍ مِّن سَعَتِهِ ۗ وَمَنْ قُدِرَ عَلَيْهِ رِزْقُهُ فَلْيُنْفِقْ مِمَّا آتَاهُ اللَّهُ
لَا يُكَلِّفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا مَّا آتَاهَا سَيَجْعَلُ اللَّهُ بَعْدَ عُسْرٍ يُسْرًا ﴿٧﴾

ความว่า " ผู้ที่ร่ำรวยจงใช้จ่ายตามความร่ำรวย และผู้ที่อัลลอฮฺจำกัดปัจจัยยังชีพ
สำหรับเขา ก็จงใช้จ่ายตามที่อัลลอฮฺได้ประทานแก่เขา อัลลอฮฺไม่ใช้ชีวิตหนึ่งแบกรับภาระใด
นอกจากเท่าที่พระองค์ประทานให้แก่เขา " (อัลตอลาก : 6)

หะดีษรายงานจากอาอิชะฮฺว่า

عن عائشة أن هند بنت عتبة قالت ثم يا رسول الله إن أبا سفيان رجل
شحيح وليس يعطيني ما يكفيني وولدي إلا ما أخذت منه وهو لا يعلم فقال خذي ما
يكفيك وولدك بالمعروف

ความว่า ” รายงานจากอาอิชะฮฺว่า อินค์ บินดิอุตบะฮฺ กล่าวว่า โอ้ท่านรศูลุลลอฮฺ อนุสุฟยานเป็นคนตระหนี่ เขาไม่ให้อะไรแก่ฉันและลูกของฉัน นอกจากสิ่งที่ฉันเอาโดยที่เขาไม่รู้ ฉันทำเช่นนั้นเป็นบาปหรือไม่ ท่านจึงกล่าวว่า เธอจงเอาสิ่งที่พอเพียงสำหรับเธอและลูกของเธออย่างเหมาะสม “

บันทึก โดยบุคกอรี เลข หะดีษ 5370 ก็ตราบ การอุปการะ บาบ وَعَلَى الْوَارِثِ مِثْلُ ذِيكَ “และเป็นหน้าที่ของผู้เป็นเจ้าของมรดกเช่นนั้น” (อัลบะเกาะเราะฮฺ : 233) (Al-Bukhari,1998 :1063) และมุสลิม เลขหะดีษ 4477 ก็ตราบการพิพากษา บาบ คดีของอินค์ (Muslim ,1998 : 760)

2.3 หน้าที่นามธรรม เช่น การมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อบาง การรักษาคุณแลทรัพย์สิน ชื่อเสียง และเกียรติยศของนาง

หน้าที่ของภรรยาที่มีต่อสามีได้แก่

การเชื่อฟังสามีในสิ่งที่ไม่ผิด การรักษาคุณแลทรัพย์สินของสามี การมีมรรยาทที่ดีต่อสามี การดูแลความเรียบร้อยภายในบ้าน

หลักกฎหมายอิสลามว่าด้วยครอบครัวและมรดก มาตรา 62 หมวด 1 กำหนดให้ภรรยามีหน้าที่ดังนี้

1. ปฏิบัติตามคำสั่งของสามี เว้นแต่คำสั่งนั้นฝ่าฝืนศาสนาอิสลามหรือกฎหมาย หรือเพราะความจำเป็น
2. เคารพต่อสามี โดยการไม่ออกจากบ้าน โดยที่สามีไม่ยินยอม เว้นแต่ต้องออกไป เพราะความจำเป็น
3. ไม่แสดงมารยาทที่ไม่ดีไม่เหมาะสมต่อสามี
4. ยินยอมให้สามีมองดูหน้า สัมผัส และร่วมประเวณี นอกจากกรณีจำเป็น (หลักกฎหมายอิสลามว่าด้วยครอบครัวและมรดก , ม.ป.ป.: 49 -51)

การยกเลิกการสมรส

ชีวิตคู่ต้องอาศัยความอดทนอดกลั้น ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่ลูกในครอบครัว มิได้มีความหมายเฉพาะครอบครัวใดครอบครัวหนึ่งเท่านั้น แต่หมายความถึงปัจจุบัน และอนาคต ของประชาชาติ เมื่อเกิดความแตกแยกในครอบครัวใดครอบครัวหนึ่งจึงหมายถึงผลร้ายที่จะเกิดขึ้นกับประชาชาติทั้งหมด

การหย่าในกฎหมายอิสลามจึงมีขั้นตอนต่างๆ เพื่อลดระดับความรุนแรงของผลร้าย อันนี้ดังต่อไปนี้

1. เมื่อเกิดความบาดหมางระหว่างสามีภรรยา โดยที่ทั้งสองอดทนได้ให้อดทน เนื่องจากคนทุกคนย่อมมีทั้งข้อดีและข้อบกพร่อง

อัลลอฮ์ ตะอาลา ตรัสว่า

وَعَاشِرُوهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ فَإِنْ كَرِهْتُمُوهُنَّ فَعَسَىٰ

أَنْ تَكْرَهُنَّ وَأَنْ يَكْرَهُنَّ وَبِجَعَلَ اللَّهُ فِيهِ خَيْرًا كَثِيرًا

ความว่า ” จงอยู่กับพวกนางด้วยดี แม้นพวกท่านไม่พอใจพวกนาง บางครั้งพวกท่านอาจไม่พอใจสิ่งหนึ่ง แต่อัลลอฮ์บันดาลให้มีความดีมากมายอยู่ในนั้น ” (อันนิสาฮฺ : 19)

2. เมื่อเกิดความบาดหมางระหว่างสามีภรรยา โดยที่ทั้งสองไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้ ให้แต่งตั้งผู้ไกล่เกลี่ยจากทั้งสองฝ่าย

อัลลอฮ์ตรัสว่า

وَإِنْ خِفْتُمْ شِقَاقَ بَيْنِهِمَا فَابْعَثُوا حَكَمًا مِّنْ أَهْلِهِ
وَحَكَمًا مِّنْ أَهْلِهَا إِنْ يُرِيدَا إِصْلَاحًا يُوَفِّقِ اللَّهُ بَيْنَهُمَا إِنَّ

اللَّهُ كَانَ عَلِيمًا خَبِيرًا ﴿٣٥﴾

ความว่า ” หากพวกท่านกลัวความแตกร้างระหว่างทั้งสอง จงแต่งตั้งผู้ตัดสินจากครอบครัวของเขาคนหนึ่ง และผู้ตัดสินจากครอบครัวนางคนหนึ่ง หากทั้งสองประสงค์สันติ อัลลอฮ์จะให้ทั้งสองปรองดองกัน อัลลอฮ์นั้นทรงเป็นผู้รู้แจ้ง เป็นผู้รู้จริง ” (อันนิสาฮฺ : 35)

3. หากทั้งสองฝ่ายไม่สามารถปรองดองกัน โดยมีสาเหตุที่ทำให้ความสัมพันธ์ฉันท์สามีภรรยาเป็นสิ่งเป็นไปไม่ได้ ให้สามีหย่าภรรยาได้ และอนุญาตให้ภรรยาที่ต้องการหย่าสามีที่ไม่สามารถอยู่ร่วมกันได้ ด้วยข้อบกพร่องทางคุณธรรมจริยธรรม ข้อบกพร่องทางการภาพ หรือการทำร้ายร่างกาย ให้ทำการขอลอนตัวจากการเป็นสามีภรรยาโดยการฟ้องร้องต่อศาลให้ยกเลิกการสมรส

อัลลอฮฺ ตะอาลา ตรัสว่า

وَإِنْ يَتَفَرَّقَا يُغْنِ اللَّهُ كُلاًّ مِنْ سَعَتِهِ ۚ وَكَانَ اللَّهُ وَاسِعًا حَكِيمًا ﴿١٣٠﴾

ความว่า ” หากว่าทั้งสองแยกจากกัน พระองค์จะประทานความพอเพียงแก่ทุกคน จากความมั่งคั่งของพระองค์ “ (อันนิสาอฺ : 130)

ตามกฎหมายอิสลาการหย่าเป็นสิทธิของสามีที่อิสลามอนุญาตให้ใช้ ด้วยวิธีการที่กฎหมายอิสลามกำหนด

การหย่ามีวิธีการและขั้นตอนดังนี้

1. จะต้องหย่าขณะภรรยาปลอดภัยจากเลือดระดูหรือเลือดหลังคลอดบุตร โดยที่ยังไม่ได้มีความสัมพันธ์ทางเพศกับภรรยาในนั้น

2. ควรมิสัจพยาน

3. จะต้องหย่าขณะมีสติสมบูรณ์ ไม่อยู่ในสภาพมึนเมา โกรธอย่างรุนแรง หรือถูกบังคับขู่เข็ญ

4. มีเจตนาในการหย่า ไม่ได้ล้อเล่น หรือเจตนาส่งเสริมหรือยับยั้งการกระทำบางอย่าง

5. จะต้องหย่าทีละครั้ง จนครบสามครั้ง

เมื่อเกิดความขัดแย้งระหว่างสามีภรรยาจนเกิดการหย่า อนุญาตให้สามีหย่าภรรยาได้หนึ่งครั้ง และให้ภรรยาอยู่ในช่วงอิดคะฮฺ (การรอคอย) 3 กุรอ์¹

หากว่าในช่วงอิดคะฮฺนี้ สาเหตุที่ทำให้เกิดความขัดแย้งคลี่คลายลง และเกิดความสำนึกเสียในสิ่งที่เกิดขึ้น สามีสามารถกลับมาคืนดีและอยู่ร่วมกันฉันท์สามีภรรยาอีกครั้ง

แต่ถ้าหากว่า ช่วงอดคะฮุด่วงเลยไปแล้ว การกลับมาคืนใจจะต้องทำพิธีการสมรส และจ่ายคามากะฮุร¹ใหม่อีกครั้งหนึ่ง

หลังจากที่ได้คืนดีกันแล้ว หากเกิดเหตุการณ์ขัดแย้งขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง และสามีได้หย่าภรรยาอีกเป็นครั้งที่สอง การหย่าครั้งที่สองอนุญาตให้สามีกลับมาคืนดีได้อีกเป็นครั้งที่สอง แต่หากเกิดการหย่าขึ้นมาอีกเป็นครั้งที่สาม สามีไม่สามารถกลับมาคืนดีกับภรรยาได้อีก จนกว่าภรรยาจะสมรสกับสามีคนใหม่และได้ขาดจากการเป็นสามีภรรยาหลังจากสามีคนใหม่ได้หย่านาง

การบัญญัติให้การหย่ามีสามครั้ง เป็นการให้โอกาสแก่สามีและภรรยาได้ทบทวนการกระทำที่ได้กระทำลงไป ความคิดครั้งแรกอาจเป็นความไม่ตั้งใจ อิสลามจึงเปิดโอกาสให้กลับมาคืนดีกันได้อีก โดยถือว่ายังไม่ได้ขาดจากการเป็นสามีภรรยาโดยสิ้นเชิง แต่หลังจากที่ได้คืนดีกันแล้ว หากเกิดเหตุการณ์นั้นซ้ำอีกครั้ง จะเป็นการให้โอกาสตัดสินใจครั้งสุดท้าย หากสามารถอยู่ร่วมกันได้ก็สามารถกลับมาคืนดีได้อีก โดยปกติแล้วการหย่าครั้งที่สองจะเป็นการสรุปบทเรียนจากการหย่าครั้งแรก หากว่ากลับมาคืนดีกันได้ก็จะเป็นการคืนดีอย่างถาวร การหย่าครั้งที่สามหลังจากนั้นจะเป็นการหย่าถาวร

มรดกและพินัยกรรม

ทรัพย์สินเป็นปัจจัยสำคัญในการดำรงชีวิตของมนุษย์และการภักดีต่ออัลลอฮ์ และเป็นหนึ่งในปัจจัยห้าประการ ที่อัลกุรอานและสุนนะฮ์ยอมรับ อันได้แก่ ศาสนา ชีวิต ทรัพย์สิน สติปัญญา และทายาท และเป็นจุดประสงค์ในการกำหนดบทบัญญัติต่างๆ ดังนั้นการสืบทอดทรัพย์สินจากบุคคลหนึ่งสู่อีกคนหนึ่ง จึงเป็นความจำเป็นในการรักษาทรัพย์สินประการหนึ่ง

¹ กุรอ์ นักกฎหมายอิสลามให้ความหมายต่างกันดังนี้

มาลิกและชาฟีอีย์ ให้ความหมายว่า ช่วงระหว่างระดูสองครั้ง ส่วนอนุหะนีฟะฮ์ ให้ความหมายว่า ช่วงมีระดู (Azzam and Shahin, 1994:238-239)

การสืบทอดมรดกในอิสลาม ทายาทและผู้เกี่ยวข้องทุกคนทั้งหญิงและชาย เด็กและผู้ใหญ่ แม้กระทั่งทารกในครรภ์มารดา ล้วนมีสิทธิรับมรดก ตามบทบัญญัติที่อัลลอฮฺ ตะอาลา กำหนด โดยไม่มีผู้ใดสามารถเปลี่ยนแปลงหรือยกเลิกได้

อัลลอฮฺ ตะอาลา ตรัสว่า

لِّلرِّجَالِ نَصِيبٌ مِّمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْأَقْرَبُونَ وَلِلنِّسَاءِ نَصِيبٌ مِّمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْأَقْرَبُونَ مِمَّا قَلَّ مِنْهُ أَوْ كَثُرَ ۚ نَصِيبًا مَّفْرُوضًا ﴿٧﴾

ความว่า ” และเหล่าผู้ชายมีส่วนในสิ่งที่เหล่าบิดามารดาและวงศ์ญาติทิ้งไว้ และเหล่าผู้หญิง มีส่วนในสิ่งที่เหล่าบิดามารดาและวงศ์ญาติทิ้งไว้ ทั้งสิ่งทีน้อยหรือมาก เป็นสัดส่วนที่ถูกกำหนดแล้ว “ (อันนิสาอฺ : 7)

และในสุเราะฮ์อันนิสาอฺ โองการที่ 11-12 อัลลอฮฺ ตะอาลา ได้ชี้แจงผู้ที่มิสิทธิรับมรดก วิธีการและขั้นตอนการรับมรดก และกำชับไว้ในโองการที่ 13-14 ว่า

تِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ ۙ يُدْخِلْهُ فِي جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا ۚ وَذَٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿١٣﴾ وَمَنْ يَعِصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ ۙ وَيَتَعَدَّ حُدُودَهُ ۙ يُدْخِلْهُ نَارًا خَالِدًا فِيهَا وَلَهُ عَذَابٌ مُهِينٌ ﴿١٤﴾

ความว่า ” นั้นเป็นกฎของอัลลอฮฺ ผู้ใดเชื่อฟังอัลลอฮฺและรศูลของพระองค์ พระองค์ จะให้เขาได้เข้าสวนสวรรค์ที่มีสายชลไหลผ่าน ณ เบื้องล่างของมัน พวกเขาเป็นนิรันดร์อยู่ในนั้น และนั่นคือชัยชนะอันยิ่งใหญ่ และผู้ใดฝ่าฝืนต่ออัลลอฮฺและรศูลของพระองค์ และละเมิดกฎของพระองค์ พระองค์จะให้เขาเข้านรกนิรันดร์ในนั้น และเขาจะได้รับโทษทัณฑ์อันอัปยศ “ (อันนิสาอฺ : 13 -14)

ส่วนพินัยกรรม กฎหมายอิสลามอนุมัติให้กระทำได้ ในขอบเขตและเงื่อนไขที่ถูกกำหนดไว้ พินัยกรรมถูกบัญญัติขึ้นเพื่อทดแทนความบกพร่องเกี่ยวกับสิทธิของอัลลอฮฺ หรือสิทธิของมนุษย์ที่ผู้ทำพินัยกรรมได้ก่อไว้ขณะมีชีวิต ทั้งที่ทำได้โดยเจตนาหรือไม่เจตนา โดยสามารถทำพินัยกรรมได้ไม่เกิน 1 ใน 3 ของทรัพย์สินทั้งหมด

อัลลอฮฺกำหนดให้การแบ่งมรดกต้องกระทำหลังจากแบ่งส่วนของพินัยกรรมแล้ว โดยตรัสว่า

مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصِي بِهَا أَوْ دَيْنٍ

ความว่า ” หลังจากพินัยกรรมที่ได้ทำไว้ หรือหนี้สิน” (อันนิสาอฺ : 12)

และหะดีษรายงาน โดย สะอ์ดฺ บินอบูวักกอศ ว่า

عمر بن سعد بن أبي وقاص عن أبيه قال مرضت بمكة مرضا فأشفيت منه على الموت فأتاني النبي صلى الله عليه وسلم يعودني فقلت يا رسول الله إن لي مالا كثيرا وليس يرثني إلا ابنتي أفأتصدق بثلثي مالي قال لا قال قلت فالشطر قال لا قلت الثلث قال الثلث كبير إنك إن تركت ولدك أغنياء خير من أن تتركهم عالة يتكففون الناس وإنك لن تنفق نفقة إلا أجرت عليها حتى اللقمة ترفعها إلى في امرأتك

ความว่า ” อามิร บินสะอ์ดฺ บินอบูวักกอศ รายงานจากบิดาของเขาว่า ฉันได้กล่าวแก่ท่านรศูฏลลอฮฺ ว่า ฉันขอทำพินัยกรรมทรัพย์สินของฉันทั้งหมด ท่านกล่าวว่า ไม่ได้ ฉันกึ่งหนึ่ง ท่านกล่าวว่า ไม่ได้ ฉันกล่าวว่า หนึ่งในสาม ท่านตอบว่า หนึ่งในสามได้ และหนึ่งในสามยังมากไป ท่านทั้งทนายทไว้อย่างร่ำรวยดีกว่าทิ้งให้เขายากจน คอยอาศัยผู้อื่น การใช้จ่ายของท่านทั้งหมดเป็นบริจาคทาน แม้กระทั่งอาหารที่ท่านมอบให้แก่ภรรยาของท่าน “

บันทึกโดยอัลบุคคอรียฺ เลขหะดีษ 6733 ก็ตามพะรออิด นายการรับมรดกของบุคอรฺสาว (Al-Bukhari ,1998 : 1286)

ทัศนะของนักกฎหมายอิสลามเกี่ยวกับกฎหมายอิสลามลักษณะ ครอบคร้วและมรดก

นักกฎหมายอิสลามมีทัศนะเกี่ยวกับกฎหมายอิสลามลักษณะครอบคร้วและมรดก ที่แตกต่างกันในบางกรณี ที่สำคัญได้แก่

1. การขอความยินยอมในการสมรส
2. การหย่าสามเตาะลักในวาระเดียวกัน
3. การหย่าโดยไม่มีพยานหรือการพิจารณาจากผู้เกี่ยวข้อง
4. การหย่าอย่างมีเงื่อนไข
5. การหย่าโดยขาดเจตนา
6. การหย่าขณะ โกรธอย่างรุนแรง
7. การหย่าขณะควบคุมสติไม่ได้เนื่องจากความเมา
8. ผลของการสิ้นสุดการสมรส

ดังรายละเอียดต่อไปนี้

การขอความยินยอมจากหญิงที่จะสมรส

กรณีการขอความยินยอมจากหญิงที่จะสมรส ทุกคนเห็นพ้องต้องกันว่า ในการสมรสต้องมีการขอความยินยอมจากหญิงที่จะสมรส โดยที่วะลีย์จะต้องไม่บังคับหากหญิงไม่ยินยอม เนื่องจากการสมรสเป็นการใช้ชีวิตคู่ระหว่างชายหญิง ที่กฎหมายอิสลามบัญญัติให้เป็นพันธะสัญญาถาวร ซึ่งการใช้ชีวิตคู่ดังกล่าวไม่อาจยืนยาวถาวรได้ หากปราศจากความยินยอมพร้อมใจของหญิง

ถ้าวะลีย์ทำการสมรสหญิงในปกครองกับผู้ชายโดยที่นางไม่เต็มใจ นักกฎหมายอิสลามบางส่วนได้แก่ อนูหะนีฟะฮ์ อับเชารีย์ อนูษร เห็นว่า นางมีสิทธิฟ้องร้องยกเลิกการสมรสได้ (Sabiq ,1995: 267) แต่อีกบางส่วนเห็นว่านางไม่มีสิทธิฟ้องร้อง เนื่องจากการยินยอมของนางมิได้ถือเป็นเงื่อนไข ทัศนะนี้เป็นทัศนะของมาลิก ซาฟิอีฮ์ อะหมัด อิบนูอบีลัยลา และอิสฮาก

การหย่าสามเตาะลักในวาระเดียวกัน

กฎหมายอิสลามบัญญัติว่า ในกรณีที่สามีได้มีเพศสัมพันธ์กับภรรยาแล้ว สามีถือกรรมสิทธิ์หย่าสามครั้ง และนักวิชาการทุกมัซฮับเห็นพ้องต้องกันว่า การที่สามีหย่าภรรยาสามครั้งในวาระเดียวกันถือเป็นสิ่งต้องห้าม โดยได้ให้เหตุผลว่าการหย่าสามครั้งในวาระเดียวกันเป็นการปิดโอกาสคืนดี หรือปิดโอกาสในการสำนึกเสียใจในการกระทำ อีกทั้งยังเป็นการขัดแย้งกับคำสอนของศาสนา และทำร้ายภรรยา

นักกฎหมายอิสลามส่วนใหญ่ เช่น อิบูหะนีฟะฮ์และมาลิก เห็นว่าว่าการหย่าสามเตาะลักในวาระเดียวกัน หรือต่างวาระแต่อยู่ในอิดคะฮ์เดียวกันเป็นบิเดอะฮ์และหะรอม แต่บางส่วน เช่น อัซฮาฟีอีย์ และอะหฺมัด เห็นว่าอนุญาต

ดังนั้น เมื่อเกิดกรณีหย่าสามครั้งในวาระเดียวกันขึ้น ผลของการหย่าด้วยวิธีดังกล่าว นักกฎหมายอิสลามมีความเห็นแตกต่างกัน 4 ทศนะดังนี้

1. ไม่มีผลใดๆทั้งสิ้น ทศนะนี้เป็นของกลุ่มนักกฎหมายอิสลามที่เห็นว่า การหย่าแบบบิเดอะฮ์ ไม่มีผลใดๆทั้งสิ้น
2. มีผลเป็นสามเตาะลัก ทศนะนี้เป็นของอุมัร อาอิชะฮ์ อิบนูอับบาส อติตามสายรายงานหนึ่ง นักกฎหมายอิสลามทั้งสิ้น นักกฎหมายอิสลามส่วนใหญ่ในยุคสลัฟและ เคาละฟ
3. มีผลเป็นหนึ่งเตาะลัก เป็นทศนะของอติและอิบนูอับบาสตามสายรายงานหนึ่ง และทศนะของ ฮาคิย์ อิบนุดัยมียะฮ์ และอิบนุกัยิม
4. ก่อนมีการร่วมประเวณี มีผลเป็นหนึ่งเตาะลัก หลังการร่วมประเวณีมีผลเป็นสามเตาะลัก เป็นทศนะของอิสฮาก บินรอฮาวียะฮ์ และศิษย์ของอิบนูอับบาสกลุ่มหนึ่ง (Al-San'ani, 1994: 256 - 257)

ความแตกต่างทางความคิดในเรื่องนี้นำไปสู่เหตุการณ์ที่สะเทือนใจ เนื่องจากอิบนุดัยมียะฮ์และอิบนุกอยอิมฟีตว่าว่า การหย่าสามครั้งในวาระเดียวกันมีผลเพียงหนึ่งครั้ง ทำให้อิบนุดัยมียะฮ์ และอิบนุกัยิมผู้เป็นศิษย์ ถูกลงโทษอย่างรุนแรง ทั้งๆที่เป็นเรื่องที่ชาวสลัฟและเคาละฟเองมีทศนะที่แตกต่างกัน เป็นการไม่สมควรอย่างยิ่งที่จะปฏิเสธการเลือกยึดถือทศนะที่แตกต่างกันในข้อปลีกย่อยทางกฎหมายอิสลาม (Al-San-ani, 1994.: 257)

การหย่าโดยไม่มีพยานหรือการพิจารณาจากผู้เกี่ยวข้อง

นักกฎหมายอิสลามส่วนใหญ่เห็นว่า พยานมิได้เป็นเงื่อนไขในการหย่า เนื่องจาก การหย่าเป็นสิทธิของสามี ซึ่งในการใช้สิทธินั้น ไม่จำเป็นต้องอาศัยพยาน และไม่ปรากฏหลักฐาน

รายงานจากท่านนาบีมุฮัมมัด สอดคล้องต่อฮะดีษะฮ์ที่แสดงว่า พยานเป็นเงื่อนไขหนึ่งของการหย่า

ทัศนะนี้เป็นทัศนะของนักกฎหมายอิสลามส่วนใหญ่ทั้งในยุคสลัฟและเคาะลัฟ

ในขณะที่เสาะหาเบาะฮะฮ์และต่าบีอื่นบางท่าน เช่น อลี บินอบีคอสิบ อิมรอน บิน หุเสน และอะตอเห็นว่ พยานเป็นเงื่อนไขหนึ่งของการหย่าที่ถูกต้อง การหย่าโดยไม่มีพยานถือว่เป็นการหย่าที่ไม่มีผล (Hauwas ,1995 : 266 – 269)

การหย่าโดยมีเงื่อนไข

นักกฎหมายอิสลามได้นิยาม การหย่าอย่างมีเงื่อนไขว่ คือการที่สามีกำหนดให้การหย่าเกิดขึ้นเมื่อปรากฏเงื่อนไขหนึ่ง เช่น กล่าวว่ เมื่อเธอไปบ้านนั้นฉันหย่าเธอ (Saiq,1995:400)

เงื่อนไขในการหย่ามี 2 ชนิด

1. การที่สามีตั้งเงื่อนไขเช่นนั้นมีเจตนาเพื่อส่งเสริมหรือระงับการกระทำบางอย่างหรือต้องการขำบางกิจการ เช่น สามีกล่าวแก่ภรรยาว่ เมื่อเธอไปบ้านนั้นฉันหย่าเธอ โดยมีเจตนาขำยังมีให้ภรรยาไปบ้านดังกล่าว

2. สามีตั้งเงื่อนไขบางประการโดยเจตนาหย่าภรรยาเมื่อปรากฏเงื่อนไขนั้นๆ เช่น กล่าวว่ หากเธอยกเลิกมะฮัรสุดท้ายของเธอ ฉันจะหย่าเธอ

นักกฎหมายอิสลามส่วนใหญ่เห็นว่ การหย่าอย่างมีเงื่อนไขทั้ง 2 ประเภทเป็นการหย่าที่ถูกต้องและมีผลตามกฎหมายอิสลามทุกประการ (Sabiq,1995:400-401) โดยให้เหตุผลว่การหย่าอย่างมีเงื่อนไขเป็นการหย่าชนิดหนึ่ง ผลของการหย่าจะเกิดขึ้นเมื่อปรากฏเงื่อนไขที่ได้กล่าวไว้ (Hauwas , 1994 : 266)

อิบนุหัจม์ อิบนุคัยมียะฮ์ และอิบนุกอยอิม เห็นว่การหย่าทั้งสองประเภทนั้นเป็นโมฆะ อิบนุคัยมียะฮ์และอิบนุกอยอิม เห็นว่การหย่าที่มีความหมายเชิงการสาบานเป็นโมฆะแต่จะต้องจ่ายค่าปรับในการผิดคำสาบาน คือการให้อาหารแก่คนยากจนสิบคน หรือให้เครื่องนุ่งห่ม หากไม่สามารถให้ทำการถือศีลอด 3 วัน โดยให้เหตุผลว่ การหย่าในรูปแบบดังกล่าวถือว่เป็นการสาบานมิใช่การหย่า (Ibn Qaiyim,1973: 102 ; Sabiq,1995:400 - 401)

การหย่าโดยขาดเจตนา

ส่วนการหย่าโดยขาดเจตนา เช่นการหย่าโดยล้อเล่นนั้น ทศนะของนักกฎหมายอิสลามส่วนใหญ่ เห็นว่าเป็นการหย่าที่ถูกต้องตามกฎหมาย (Hauwas,1995:280)

ส่วนนักกฎหมายอิสลามอีกบางส่วนเห็นว่า การหย่าโดยขาดเจตนา เป็นการหย่าที่เป็นโมฆะ ทศนะนี้เป็นทศนะของของมาลิก อะหมัด อัศศอดิก อัลบากริ และอื่นๆ (Al-Shaukani,n.d.:235)

การหย่าขณะโกรธอย่างรุนแรง

นักกฎหมายอิสลามบางส่วน เห็นว่า การหย่าขณะโกรธอย่างรุนแรง เป็นการหย่าที่เป็นโมฆะ

ทศนะนี้เป็นของอะหมัด นาศิร และศอดิก

ในขณะที่นักกฎหมายอิสลามอีกบางส่วนเห็นว่า การหย่าขณะโกรธอย่างรุนแรงเป็นการหย่าที่ถูกต้องและมีผลตามกฎหมายอิสลามทุกประการ

ทศนะนี้เป็นของนักกฎหมายอิสลามมัซฮับชาฟีอี อิบูหะนีฟะฮ์ และฮาดีษ (Al-San'ani ,1994 : 258)

การหย่าขณะควบคุมสติไม่ได้เนื่องจากความเมา

นักกฎหมายอิสลามส่วนใหญ่ เช่น สะอีด บินมุสสัยยิบ หะสันอัลนัคออีฮ์ อิบรอฮีม อัซซุฮรี อัซซะบีฮ์ อัลเอาวาลีฮ์ อัษเชารีฮ์ มาลิก อิบูหะนีฟะฮ์ ชาฟีอี และอื่นๆ นอกจากนั้น ทศนะนี้ยังเป็นทศนะของเหล่าเศาะหาบะฮ์และ تابعีนอีกหลายท่าน เช่น อิบน์อับบาต อิบน์อุมร์ อัฎฎอฮาก มุญาฮิด สุลัยมาน บินยะฮ์ซาร์(Al-Shaukani,n.d.:236-237) นักวิชาการกลุ่มนี้ เห็นว่าการหย่าขณะควบคุมสติไม่ได้เนื่องจากความเมวมเป็นการหย่าที่ถูกต้องและมีผลตามกฎหมาย

ในขณะที่ นักกฎหมายอิสลามอีกบางส่วน ได้แก่ ทศนะของชาฟีอีและอะหมัดตามสายรายงานหนึ่ง อูสมาน บินอัฟฟาน ญามิร บินเซด เป็นทศนะของอิบนุอับบาตในอีกสายรายงานหนึ่ง นาเศร ดาวุด ยะห์ยา บินสะอีดอัลอันศอรี รอปือฮะฮ์ อัลลัยษ บินสะดค์ มุขนีฮ์ และอื่นๆ แต่นักกฎหมายอิสลามมัซฮับชาฟีอี เห็นว่าทศนะของชาฟีอีทศนะนี้ที่มีน้ำหนักอ่อน

กว่าที่ศนะแรก นักกฎหมายอิสลามเหล่านี้เห็นว่าการหย่าดังกล่าว เป็นการหย่าที่โมฆะและไม่มีผลตามกฎหมายอิสลามแต่ประการใดๆทั้งสิ้น (Al-Shaukani,n.d.:236-237,Hauwas,1995:289)

ผลของการสิ้นสุดการสมรส

หลังจากที่สามีหย่าภรรยาแล้ว กฎหมายอิสลามกำหนดให้สามีมีหน้าที่ดังต่อไปนี้

1. จะต้องจ่ายมุดอะฮฺตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้
2. จะต้องจ่ายค่าอุปการะเลี้ยงดูแก่ภรรยาตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้
3. จะต้องอุปการะเลี้ยงดูบุตรจนกระทั่งบรรลุนิติภาวะ
4. จะต้องจ่ายค่าน้ำนมแก่ผู้ให้น้ำนมบุตร

กฎหมายอิสลามกำหนดว่าหลังการสิ้นสุดการสมรส ภรรยาสิทธิ 2 ประการ คือ มุดอะฮฺ และค่าอุปการะเลี้ยงดูหลังการหย่า

- มุดอะฮฺ

อัลกอฎยิบีย์ ได้นิยามคำว่า มุดอะฮฺ ว่า มุดอะฮฺ นิยามทางภาษา หมายถึง เป็นคำมาจากคำว่า การเสพยาสุกับสิ่งต่างๆ นิยามตามกฎหมายอิสลาม หมายถึง ทรัพย์สินที่สามีต้องชำระแก่ภรรยาเนื่องจากการขาดจากการสมรสตามเงื่อนไขต่างๆ (Al-Qalyubi wa Umairah,1995: 291)

อัลลอฮฺ ตะอาลา ตรัสว่า

وَمَعُونٌ عَلَى الْمَوْسِعِ قَدْرُهُ وَعَلَى الْمُقْتِرِ قَدْرُهُ

ความว่า “จงจ่ายมุดอะฮฺแก่พวกนาง สำหรับผู้ร่ำรวยตามความสามารถ และสำหรับผู้ยากจนตามความสามารถ ” (อัลบะเกาะเราะฮฺ : 236)

- ทัศนะของนักกฎหมายอิสลามเกี่ยวกับมุดอะฮฺ

นักกฎหมายอิสลามมีทัศนะเกี่ยวกับมุดอะฮฺแตกต่างกันดังนี้

ทัศนะที่ 1 เป็นทัศนะใหม่ของชาฟีอี ทัศนะหนึ่งของอะหมัด บินหัมบัล และทัศนะหนึ่งของอิบนูอุมัร อิบนูอับบาซ อัลหะสัน อะฎอ บินซัยด์ ซุซรีย์ อันนะเคาะอีย์ อัษ

เขารีย์ และอิสฮาก ทศนะนี้เห็นว่า กรณีที่ต้องจ่ายมุตอะฮฺ ได้แก่ การหย่าก่อนร่วมประเวณีและก่อนการกำหนดมะฮฺร หรือการหย่ากรณีอื่นๆ ที่หญิงมิได้เป็นสาเหตุในการหย่านั้นๆ (Hauwas, 1994: 220)

ทศนะที่ 2 เป็นทศนะของอุมมะฮฺนีฟะฮฺ ทศนะนี้เห็นว่า มุตอะฮฺมี 2 กรณี คือ มุตอะฮฺวาญิบและมุตอะฮฺสุนนะฮฺ

กรณีที่วาญิบต้องจ่ายมุตอะฮฺ ได้แก่ การหย่าก่อนการร่วมประเวณีและยังไม่ได้กำหนดมะฮฺร

กรณีที่สุนนะฮฺให้จ่ายมุตอะฮฺ ได้แก่ การหย่าในกรณีอื่นๆ (Al-Asqalani, 1987:406)

- มูลค่าของมุตอะฮฺ

ผู้พิพากษากำหนดมูลค่าของมุตอะฮฺ ตามสภาพความเป็นอยู่ของสามี (Hauwas, 1994: 225)

ค่าอุปการะเลี้ยงดูหลังการหย่า (นัฟเกาะฮฺ)

ลัยซิด ซาบิก ให้คำนิยามว่า ค่าอุปการะเลี้ยงดูหลังการหย่า (นัฟเกาะฮฺ) คือ การให้สิ่งที่เป็นต่อภรรยา อันได้แก่ อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค ถึงแม้ว่านางจะร่ำรวยก็ตาม (Sabiq, 1995: 306)

ทศนะของซาฟิอีย์ตามสายรายงานหนึ่ง ที่มีทศนะว่า นัฟเกาะฮฺ ไม่รวมถึงยารักษาโรค (Al-Nawawi, 1995:74) ในขณะที่นักกฎหมายอิสลามอีกบางส่วนถือว่ายารักษาโรครวมอยู่ในนัฟเกาะฮฺด้วย (Sabiq, 1995: 306)

นักกฎหมายอิสลามทุกมัซฮับเห็นพ้องกันว่า สามีจะต้องจ่ายค่าอุปการะเลี้ยงดูแก่ภรรยา ขณะที่ภรยายังอยู่ในระหว่างอิดคะฮฺรอจอิฮฺ (Al-Jaziri, 1990 : 502 – 503) ส่วนการหย่าแบบบาอีน นักกฎหมายอิสลามมัซฮับมาลิกีย์ ซาฟิอีย์ และฮัมบะลีฮฺ เห็นว่า สามีไม่ต้องจ่ายค่าอุปการะเลี้ยงดูแก่ภรรยาที่อยู่ในอิดคะฮฺบาอีน ส่วนนักกฎหมายอิสลามมัซฮับหะนะฟีฮฺเห็นว่า สามีจำเป็นต้องจ่ายนัฟเกาะฮฺแก่ภรรยาที่ถูกหย่า โดยไม่แบ่งแยกระหว่างอิดคะฮฺรอจอิฮฺหรืออิดคะฮฺบาอีน (Al-Jaziri, 1990 : 502 - 503)

ส่วนการอุปการะเลี้ยงดูบุตรหลังการหย่า กฎหมายอิสลามกำหนดให้สามีจะต้องจ่ายค่าอุปการะเลี้ยงดูบุตรชายที่ไม่มีทรัพย์สินเป็นของตนเองจนกระทั่งบรรลุนิติภาวะ และจะต้องอุปการะเลี้ยงดูและ ให้การศึกษาหลังจากบรรลุนิติภาวะ จนกระทั่งบุตรชายสามารถประกอบอาชีพได้ ส่วนการอุปการะเลี้ยงดูและการให้การศึกษาบุตรหญิง เป็นหน้าที่ของบิดาจนกระทั่งนางสมรส (Al-Jaziri,1990 : 511 - 514)

การใช้กฎหมายอิสลามในประเทศไทย

สมบูรณ์ พุทธจักร ศึกษาเรื่อง การใช้กฎหมายอิสลามในเขตจังหวัดปัตตานี นราธิวาส ยะลาและสตูล พบว่ามุสลิมในประเทศไทยมีการใช้กฎหมายอิสลาม ลักษณะครอบครัวและมรดกตลอดมา เพราะความเป็นมุสลิมมีลักษณะพิเศษแตกต่างไปจากประชาชนส่วนอื่นๆ คือการมีชีวิตอยู่ภายใต้หลักการทางศาสนาอย่างเคร่งครัด โดยมีหลักกฎหมายเป็นตัวกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างมุสลิมด้วยกัน เพราะกฎหมายอิสลามเป็นส่วนหนึ่งของหลักการทางศาสนาอิสลาม เมื่อกฎหมายอิสลามเป็นส่วนหนึ่งของหลักการศาสนาที่มุสลิมได้ศรัทธามั่น จึงกล่าวได้ว่าประเทศไทยรู้จักคุ้นเคยกับระบบกฎหมายอิสลามมาช้านานพร้อมๆกับการเข้ามาของศาสนาอิสลามในประเทศไทย เมื่อมุสลิมเป็นประชาชนส่วนหนึ่งของประเทศไทย ดังนั้นศาสนาอิสลามก็เป็นศาสนาหนึ่งของประเทศไทย ดังนั้นกฎหมายอิสลามจึงถือเป็นกฎหมายอีกประเภทหนึ่งของประเทศไทย (สมบูรณ์ พุทธจักร, 2529 :1)

อิสมาแอ อาลี เห็นว่า มุสลิมในประเทศไทยโดยทั่วไปต่างใช้กฎหมายอิสลาม ลักษณะครอบครัวและมรดกด้วยความสมัครใจ (Isma-ae Alec,1998 : 6) โดยมีกฎหมายรับรองการใช้ดังกล่าวในจังหวัดปัตตานียะลา สตูล และนราธิวาส และมีองค์กรบริหารกฎหมายอิสลาม ดังนี้

1. คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด โดยที่พระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540 กำหนดหน้าที่ของคณะกรรมการประจำจังหวัดที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายอิสลามลักษณะครอบครัวและมรดก 2 ข้อด้วยกันดังคือ
 - 1.1 ออกหนังสือรับรองการสมรสและการหย่าตามบัญญัติแห่งศาสนาอิสลาม
 - 1.2 ประนีประนอมข้อพิพาทเกี่ยวกับเรื่องครอบครัวและมรดกตามบทบัญญัติแห่งศาสนาอิสลามเมื่อได้รับการร้องขอ

อย่างไรก็ตามคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด ยังได้มอบอำนาจหน้าที่ดังกล่าว แก่อธิการบดีมุสลิมต่างๆ เพื่อความสะดวกรวดเร็วในการให้บริการชาวมุสลิม แต่เมื่อใดที่มีมุสลิม ต่างๆ ไม่สามารถตัดสินใจขาดข้อพิพาทใดๆ ก็จะส่งเรื่องสู่คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดเพื่อ แก้ไข ปัญหาดังกล่าวให้ลุล่วงไปด้วยดี หากว่าการแก้ไขปัญหาดังกล่าวยังไม่ได้รับการยอมรับ จากฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ก็ไม่มีกฎหมายใดมาบังคับให้ยอมรับการตัดสินใจดังกล่าว ฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ก็จะนำคดีความไปขึ้นศาล หากว่าคดีความดังกล่าวเกิดในเขตจังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส และสตูล ก็จะได้รับ การตัดสินตามกฎหมายอิสลาม แต่ถ้าหากว่าเกิดนอกเขตจังหวัดดังกล่าวก็จะ ถูกตัดสินตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (Isma-ae Alea ,1998 : 8)

2. ศาลจังหวัดชายแดนภาคใต้

ตามความในพระราชบัญญัติว่าด้วยการใช้กฎหมายอิสลามในเขตจังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส และสตูล พ.ศ. 2489 กำหนดให้จังหวัดดังกล่าวได้รับการยกเว้นผลบังคับของ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ด้านครอบครัวและมรดก โดยใช้กฎหมายอิสลามแทนที่ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และมีเงื่อนไขว่าทั้ง โจทก์และจำเลยเป็นมุสลิม หรือเป็นผู้เสนอ คำขอในคดีที่ไม่มีข้อพิพาทโดยมีคณะ ใต้อิทธิพลเป็นผู้ชี้ขาดข้อกฎหมายอิสลาม ศาลจังหวัดจะมี คณะ ใต้อิทธิพลอยู่จังหวัดละสองนาย(Isma-ae Alea ,1998 : 8)

พระราชบัญญัติดังกล่าวมีเพียงเจ็ดมาตราเท่านั้น ยังขาดรายละเอียดที่เป็นสาระสำคัญ ในการใช้กฎหมายอิสลาม ยังไม่ได้พูดถึงรายละเอียดของกฎหมายอิสลามที่ใช้ แต่รายละเอียด นี้ได้รับการรวบรวมไว้ในหนังสือ หลักกฎหมายอิสลามลักษณะครอบครัวและมรดก(Isma-ae Alea,1998 : 8) ซึ่งผู้ทำหน้าที่คณะ ใต้อิทธิพล ต้องทำหนังสือรับรองก่อนรับตำแหน่งว่าจะใช้ หนังสือเล่มนี้ในการพิจารณาคดีความลักษณะครอบครัวและมรดกของมุสลิม(ณรงค์ ศิริประชนะ , 2518 : 38)

Isma-ae Alea เห็นว่า ปัญหาการใช้พระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวยังคงต่อไปนี้

1. เจ้าหน้าที่ของรัฐหน่วยงานอื่นๆ ไม่สามารถรับรองสิทธิอันพึงมีพึงได้จากการ สรรพตามกฎหมายอิสลามเพราะว่าพระราชบัญญัติกำหนดให้ใช้เฉพาะภายในศาลเท่านั้น
2. กฎหมายอิสลามลักษณะครอบครัวและมรดกถูกจำกัดเฉพาะในเขต 4 จังหวัดดัง กล่าวเท่านั้น
3. บทบาทหน้าที่และคุณสมบัติของคณะ ใต้อิทธิพลขาดความชัดเจนว่าเป็นผู้มีอิสระใน การตัดสินใจขาดอย่างแท้จริงหรือเป็นเพียงผู้ช่วยผู้พิพากษา ส่วนด้านคุณสมบัติไม่มีการกำหนดระดับ การศึกษาทั้งด้านศาสนาและสามัญให้แน่นอนชัดเจน (Isma-ae Alea,1998 : 8)

ซึ่งสอดคล้องกับความเห็นของสมบูรณ พุทธจักร ที่ศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการใช้กฎหมายอิสลามในเขตจังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาสและสตูล ตลอดจนผลที่เกิดจากการใช้กฎหมายอิสลามในปัจจุบัน ได้พบปัญหาและเสนอแนะแนวทางแก้ไขดังนี้

1. ควรแก้ไขขอบเขตการใช้กฎหมายอิสลาม โดยกำหนดให้ผู้ที่ทำการสมรสภายใต้หลักกฎหมายอิสลามในเขต 4 จังหวัดภาคใต้ต้องบังคับตามกฎหมายอิสลาม

2. ควรแก้ไขกฎหมายเพื่อให้เจ้าหน้าที่ของรัฐพิจารณาใช้กฎหมายอิสลามเองได้ แต่จำเป็นต้องแก้ไขในเรื่องเหล่านี้

2.1 การจดทะเบียนสมรสทะเบียนหย่าของมุสลิม โดยกำหนดให้เจ้าหน้าที่ทางศาสนาอิสลามกระทำหน้าที่จดทะเบียนสมรส ทะเบียนหย่าในฐานะเจ้าหน้าที่ของทางการ

2.2 การไกล่เกลี่ยเกี่ยวกับครอบครัวมรดก โดยการแต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นมาเพื่อ

ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของมุสลิม หากว่าคู่กรณียอมรับผลการไกล่เกลี่ยก็อาจนำผลนั้นไปยืนยันสิทธิกับทางราชการได้

2.3 ควรแก้ไขกฎหมายเพื่อให้คู่ความสามารถอุทธรณ์คำตัดสินของคณะไต่สวนยุติธรรมได้

2.4 ควรแก้ไขคุณสมบัติการคัดเลือกการแต่งตั้งคณะไต่สวนยุติธรรมเพื่อให้เกิดความเหมาะสม (สมบูรณ พุทธจักร , 2529 : บทคัดย่อ)

อิสมาแอ อาลี เชื่อว่าแนวโน้มในอนาคตของการใช้กฎหมายอิสลามในประเทศไทยจะมีพัฒนาการที่สูงขึ้น ด้วยเหตุผลดังต่อไปนี้

1. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 38 ได้รับรองสิทธิการนับถือศาสนา และปฏิบัติตามคำสอนของศาสนาครบใดที่ไม่ขัดแย้งกับหน้าที่การเป็นพลเมืองไทยและไม่กระทบกับความมั่นคง

รัฐธรรมนูญมาตรานี้ เปิดโอกาสให้ผู้นำมุสลิม สามารถขยายขอบเขตการใช้กฎหมายอิสลามอย่างเป็นทางการ

2. พระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540 มาตรา 26 กำหนดให้คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดมีหน้าที่ออกหนังสือรับรองการสมรสและการหย่าตามบทบัญญัติแห่งศาสนาอิสลามและทำหน้าที่ประนีประนอมข้อพิพาทเกี่ยวกับเรื่องครอบครัวและมรดกตามบทบัญญัติแห่งศาสนาอิสลามเมื่อได้รับการร้องขอ

พระราชบัญญัติ มาตรา 26 นี้ ถือว่า สำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดเป็นองค์กรที่มีหน้าที่ในการบริหารกิจการศาสนาอิสลามภายในจังหวัด ซึ่งหมายความว่าพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวยอมรับใ้ทะเบียนสมรสและใบหย่า หนังสือประนีประนอม เกี่ยวกับ

ครอบครัวและมรดกที่ออกให้โดยคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด โดยถือว่าเป็นหนังสือรับรองที่ถูกต้องตามกฎหมาย ซึ่งเจ้าหน้าที่ของรัฐทุกฝ่ายจะต้องยอมรับ

3. วิทยาลัยอิสลามศึกษาได้จัดสัมมนาผู้ที่เกี่ยวข้องกับการใช้กฎหมายอิสลามในเขตจังหวัดชายแดนภาคใต้ในวันที่ 30 มิถุนายน พ.ศ. 2540 ผู้เข้าร่วมสัมมนาประกอบด้วยประธานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด กรรมการอิสลามประจำจังหวัด คาโต๊ะยุติธรรม อาจารย์มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ และทนายความมุสลิม ผลของการสัมมนามีดังนี้

3.1 ผลที่เกี่ยวข้องกับการใช้กฎหมายอิสลาม

ก. จะต้องให้อำนาจแก่คาโต๊ะยุติธรรม ในการสืบสวนสอบสวนและตัดสินคดีความ ตามขั้นตอนในบทบัญญัติแห่งศาสนาอิสลาม

ข. การใช้กฎหมายอิสลาม นอกจากใช้ในศาลแล้ว จะต้องมีการใช้ในทุกหน่วยงานของรัฐ ซึ่งหมายถึงทุก ๆ เรื่องเกี่ยวกับสถานภาพส่วนบุคคลของมุสลิม จะต้องมีการใช้ในทุกหน่วยงานของรัฐตามความในบทบัญญัติกฎหมายอิสลามลักษณะครอบครัวและมรดก

ค. ตำแหน่งคาโต๊ะยุติธรรม จะต้องยกฐานะให้เสมอภาคกับผู้พิพากษา ทั้งศักดิ์และสิทธิ

3.2 หนังสือหลักกฎหมายอิสลาม ว่าด้วยครอบครัวและมรดก จะต้องมีสถานภาพเช่นเดียวกับมาตราต่าง ๆ ของพระราชบัญญัติการใช้กฎหมายอิสลามในเขตจังหวัดปัตตานี นราธิวาส ยะลาและสตูล และสมควรที่จะต้องมีการตรวจสอบแก้ไขเพื่อให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น และเพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ โดยคณะกรรมการตรวจสอบแก้ไข จะต้องประกอบด้วย ผู้พิพากษา คาโต๊ะยุติธรรม และนักวิชาการด้านกฎหมายอิสลาม

3.3 จะต้องขยายขอบเขตการใช้กฎหมายอิสลามให้ครอบคลุมมุสลิมทั้งหมดในประเทศไทย

3.4 มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ โดยวิทยาลัยอิสลามศึกษาได้เปิดสอนเอกกฎหมายอิสลามในระดับปริญญาตรี ซึ่งสามารถผลิตบัณฑิตที่มีความเข้าใจกฎหมายอิสลามและมีพื้นฐานความรู้เกี่ยวกับขนบธรรมเนียมท้องถิ่นเป็นอย่างดี (Isma-Ae Alee, 1998 A : 9-11)

การใช้กฎหมายอิสลามลักษณะครอบครัวและมรดกของมุสลิมในจังหวัดสงขลา

คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสงขลา เริ่มมีขึ้น ในปี พ.ศ. 2488 โดยในปีนั้น นายควง อภัยวงศ์ นายกรัฐมนตรี ได้ออกพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการศาสนูปถัมภ์ฝ่ายอิสลาม พ.ศ. 2488 กล่าวถึงคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด ในมาตราที่ 7 ว่า จังหวัดใดที่มีประชาชน

ผู้นับถือศาสนาอิสลามจำนวนมากพอสมควร กระทรวงมหาดไทยอาจจัดให้มีคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด มีหน้าที่ให้คำปรึกษาหารือแก่คณะกรรมการจังหวัดในกิจการที่เกี่ยวข้องแก่ศาสนาอิสลามในจังหวัดนั้น คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดประกอบด้วย ประธานกรรมการและกรรมการซึ่งเป็นอิสลามศาสนิก มีจำนวนไม่ต่ำกว่า ๕ นาย แต่งตั้งและถอดถอนโดยกระทรวงมหาดไทย

เนื่องจากจังหวัดสงขลาเป็นจังหวัดใหญ่ มีประชากรที่นับถือศาสนาอิสลามอยู่เป็นจำนวนมาก คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสงขลา จึงถูกจัดตั้งขึ้นตามพระราชกฤษฎีกาดังกล่าว ในปี พ.ศ. 2488 โดยมีประธานกรรมการคนแรกคือ นายเซน อุตตัส ดำรงตำแหน่งตั้งแต่ปี พ.ศ. 2488 - พ.ศ. 2504 ต่อมาประธานคนที่ 2 คือ นายมิตร วิชัยสาร ดำรงตำแหน่งตั้งตั้งแต่ปี พ.ศ. 2504 - พ.ศ. 2530 ปัจจุบันมีนายอาซิส พิทักษ์คุมพล เป็นประธานกรรมการอิสลามประจำจังหวัด โดยดำรงตำแหน่งครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2530 - พ.ศ. 2542 และได้รับเลือกตั้งอีกครั้ง เมื่อเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2542 และได้ดำรงตำแหน่งประธานกรรมการจนกระทั่งปัจจุบัน (สำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสงขลา, ม.ป.บ. : 3)

เนื่องจากการใช้กฎหมายอิสลาม ในพื้นที่ที่ไม่มีคณะตุลาการหรือกอฎีย์ จะต้องมีการแต่งตั้งผู้ทำหน้าที่แทน ในการใช้กฎหมายอิสลามของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสงขลา ในช่วงแรก จึงได้มีการแต่งตั้ง กอฎีย์ซารูอีย์ หรืออะลียอาม เพื่อรองรับการใช้กฎหมายอิสลามของมุสลิมในจังหวัดสงขลา โดยกอฎีย์ซารูอีย์ เริ่มมีขึ้นครั้งแรก ในสมัยนายมิตร วิชัยสาร เป็นประธานกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสงขลา ทำหน้าที่เฉพาะในเขตอำเภอจะนะ โดยมีครูอุเส็น เจ๊ะ โส๊ะเจ๊ะหลี ทำหน้าที่เป็นกอฎีย์ซารูอีย์ ต่อมาเมื่อนายอุเส็น เจ๊ะ โส๊ะเจ๊ะหลี เสียชีวิต อาเษะห์นอร์ เจ๊ะ โส๊ะเจ๊ะหลี ได้ทำหน้าที่แทน จนกระทั่งในวันที่ 3 เมษายน พ.ศ. 2532 นายอาซิส พิทักษ์คุมพล ประธานกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสงขลา ได้มีการประชุมอิมามมัสยิดในจังหวัดสงขลาทั้งหมด เพื่อทำการประชุมและแต่งตั้งประธานกรรมการอิสลามประจำจังหวัดเป็นอะลียอาม หลังจากนั้นประธานกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสงขลา ได้แต่งตั้งกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสงขลาทั้งหมดเป็นผู้ช่วย

คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสงขลา มีบทบาทหน้าที่สองส่วน คือ บทบาทหน้าที่ตามพระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540 และบทบาทหน้าที่ตามบทบัญญัติของศาสนาอิสลาม

บทบาทหน้าที่ตามพระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540 นั้น มาตราที่ 26 กำหนดให้คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดมีหน้าที่ดังต่อไปนี้

1. ให้คำปรึกษาและเสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับศาสนาอิสลามต่อผู้ว่าราชการ

จังหวัด

2. กำกับดูแลและตรวจตราการปฏิบัติงานของคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด
ในจังหวัดและจังหวัดอื่นที่คณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยมอบหมาย
3. ประนีประนอมหรือชี้ขาดคำร้องทุกข์ของสัปบุรุษประจำมัสยิดซึ่งเห็นว่าไม่ได้รับความเป็นธรรมจากคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด
4. กำกับดูแลการคัดเลือกกรรมการมัสยิดให้เป็นไปโดยเรียบร้อย
5. แต่งตั้งและถอดถอนกรรมการอิสลามประจำมัสยิด
6. สอบสวนพิจารณาให้กรรมการอิสลามประจำมัสยิดพ้นจากตำแหน่ง
7. สั่งให้คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดพักหน้าที่ระหว่างถูกสอบสวน
8. พิจารณาเกี่ยวกับการจัดตั้ง การย้าย การรวมและการเลิกมัสยิด
9. แต่งตั้งผู้รักษาการในตำแหน่งอิมาม คอเต็บ และบิหลัน เมื่อตำแหน่งดังกล่าวว่างลง
10. ออกหนังสือรับรองการการสมรสและการหย่าตามกฎหมายอิสลาม
11. ประนีประนอมข้อพิพาทเกี่ยวกับเรื่องครอบครัวและมรดกตามบทบัญญัติแห่งศาสนาอิสลามเมื่อได้รับการร้องขอ
12. จัดทำทะเบียนทรัพย์สิน เอกสารและบัญชีรายรับรายจ่าย ของสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดให้ถูกต้องครบถ้วนเป็นปัจจุบัน และรายงานผลการดำเนินงานฐานะการเงินและทรัพย์สินให้คณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยทราบปีละหนึ่งครั้งภายในเดือนมีนาคมของทุกปี
13. ออกประกาศและให้คำรับรองเกี่ยวกับกิจการศาสนาอิสลามในจังหวัด

ส่วนบทบาทหน้าที่ตามบทบัญญัติของศาสนาอิสลาม คือ การปฏิบัติหน้าที่เป็นผู้นำมุสลิมที่จะต้องปกครองดูแลชาวมุสลิมในจังหวัดสงขลา โดยทำหน้าที่ต่างๆ ดังต่อไปนี้

1. ประนีประนอมข้อพิพาทในครอบครัว 90 - 100 เรื่องต่อปี
2. ประนีประนอมข้อพิพาทเรื่องมรดก 80 - 90 เรื่องต่อปี
3. ประนีประนอมข้อพิพาทระหว่างกรรมการมัสยิดกับสัปบุรุษประมาณ 20 เรื่องต่อปี
4. ประนีประนอมข้อพิพาทเรื่องทั่วไป 50 - 70 เรื่องต่อปี
5. ประสานงานกับหน่วยงานราชการต่างๆ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับมุสลิม
6. ประสานงานกับผู้นำมุสลิมในจังหวัดใกล้เคียง

7. ประสานงานกับผู้นำทางศาสนาอิสลามของประเทศเพื่อนบ้าน เช่น มาเลเซีย สิงคโปร์ บรูไนดารุสซาลาม และอื่นๆ (สำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสงขลา, ม.ป.ป.:3-4)

จากบทบาทหน้าที่ตามพระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม และตาม บทบัญญัติของกฎหมายอิสลามดังกล่าว กำหนดให้คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดใช้ กฎหมายอิสลามลักษณะครอบครัวและมรดก ประนีประนอมและชี้ขาดข้อพิพาทในกรณีดังกล่าว เมื่อได้รับการร้องขอและคณะกรรมการมัสยิดได้รับมอบอำนาจหน้าที่ดังกล่าว จากคณะกรรมการ อิสลามประจำจังหวัด เพื่อความสะดวกรวดเร็วในการให้บริการชาวมุสลิม